

חזון ישעיהו

מים ראשונים: כבר נדרשנו באופן כללי להפטר שבת חזון בדברינו [הפורענות השלישית – חזון ישעיהו](#), למקומה של הפטרה זו בלוח השנה ובסדר הפרשות, למנהגים השונים סביבה ולמקצת מפסוקיה. והפעם נבקש להתמקד בשתי המילים הפותחות את הפטרה ואת ספר ישעיהו כולו: חזון ישעיהו.

חֲזוֹן יִשְׁעִיָּהוּ בְּרָאמוֹץ אֲשֶׁר חָזָה עַל־יְהוּדָה וִירוּשָׁלַם בְּיַמֵּי עֲזִיָּהוּ יוֹתָם אַחַז יַחֲזִיקָהּ מַלְכֵי יְהוּדָה: (ישעיהו פרק א) פסוק א.¹

בְּאֵין חֲזוֹן יִפְרַע עִם וְשָׁמַר תּוֹרָה אֲשֶׁר־הוּ: (משלי כט יח).²

טָבְעוּ בְּאֶרֶץ שַׁעְרֵיהָ אֲבָד וְשָׁבַר בְּרִיחֶיהָ מַלְכָּה וְשָׁרֶיהָ בְּגוֹיִם אֵין תּוֹרָה גַּם־נְבִיאֶיהָ לֹא־מָצְאוּ חֲזוֹן מֶה: (איכה ב ט).³

מסכת פסחים דף פז עמוד ב

אמר רבי יוחנן: אוי לה לרבנות שמקברת את בעליה, שאין לך כל נביא ונביא שלא קיפח ארבעה מלכים בימיו. שנאמר: "חזון ישעיהו בן אמוץ אשר חזה על יהודה וירושלים בימי עוזיהו, יותם, אחז, חזקיהו מלכי יהודה".⁴

מסכת מגילה דף י עמוד ב

אמר ר' לוי: דבר זה מסורת בידינו מאבותינו: אמוץ ואמציה אחים הוו... כי הא דאמר רבי שמואל בר נחמני: אמר רבי יונתן: כל כלה שהיא צנועה בבית חמיה, זוכה ויוצאין ממנה מלכים ונביאים. מנלן? - מתמר. דכתיב: "ויראה יהודה ויחשבה לזונה כי כסתה פניה" ... משום שכסתה פניה ... זכתה ויצאו ממנה מלכים ונביאים.

¹ "חזון" כפתיחה לספר נבואה, איננה מטבע לשון ייחודית לישעיהו. כך הוא גם בעובדיה: "חזון עובדיה" (ראה דברינו [הפטרות השבת – חזון עובדיה](#) בפרשת וישלח) וכך גם בפתיחת ספר נחום: "משא נינהו ספר חזון נחום האלקשי". "חזון" שלא כפתיחת ספר, יש לנו הרבה: בירמיהו, יחזקאל, חבקוק, מיכה וכמובן בדניאל (12 פעמים!). נשוב לפסוק לעיל בפתיחת ספר ישעיהו ונשים לב לכפילות השורש חז"ה שבפסוק: "חזון" "אשר חזה". הנביא חזה, היינו צופה למרחוק. ולפיכך גם נקרא הנביא בשם "חזון" כמו בעמוס ז יב: "חזוה לך ברח". ובאמת נקרא הנביא גם צופה כנאמר ליחזקאל (ג יז, לג ז): "צפה נתתיך לבית ישראל". המראה אשר הנביא רואה הוא "מחזה" כפי שמצאנו אצל אברהם בברית בין הבתרים: "היה דברה' אלאברם במחזה לאמר" (בראשית טו א) ואצל בלעם (במדבר כד ד, כד טז): "אשר מחזה שדי יחזה". ונקרא גם חיזיון כנזכר בשמואל ב ז יז: "ככל הדברים האלה וככל החזיון הזה כן דבר נתן אלדוד". ונקרא גם "חזות" כלשון ישעיהו עצמו בפרק כא פסוק כ שנבואה על בבל: "חזות קשה הגדלי וכו'". הרבה הטיות ושורשים לשורש חז"ה במקרא ובוודאי שלא מנינו את כולם.

² חזון מצוי גם בכתובים, בספרות החכמה. ראה גם תהלים פט כ: "אז דברת בחזון לחסידך" ואולי גם בתהלים סג ג: "כִּן בְּקֶדֶשׁ חֲזִיתִךָ לְרֵאוֹת עֶזְךָ וְכְבוֹדֶךָ" ואפשר גם באיוב לג טו: "בְּחִלּוֹם חֲזִיוֹן לִילָה בְּנֶפֶל תִּרְדָּמָה עַל־אֲנָשִׁים וְכו'". אך נראה שבספרות החכמה שינתה המילה "חזון" או "חיזיון" וגם השורש חז"ה את משמעותם למשמעות יותר כללית ופחות נבואית והפסוק במשלי הוא כנראה המקור לשימוש בלשון "חזון" בימינו, במובן תרבותי-רוחני כללי (ראה גם הביטוי "חזות הכל" שקנה שביתה בלשוננו, שמקורו בישעיהו כט יא). אבל הדברים חוזרים לחזון ישעיהו והנביאים. באין חזון לעם, בא חזון ישעיהו ומוכיחם על היעדר, החזון, הצדק, המשפט, אחרות אדם לחברו, ועד פסוקים קשים כמו: "שִׁרְיָה סוֹרְרִים וְחִבְרֵי גִבְבִים פְּלוּ אֵהָב שְׁחָד וְרָדְף שְׁלֹמֹנִים יְתוֹם לֹא יִשְׁפֹּטוּ וְרִיב אֲלֻמְנָה לֹא יָבֹא אֲלֵיהֶם". חזון הנביאים וחזון ספרות החכמה והמוסר קשורים זה בזה.

³ ובהמשך הפרק שם: "נְבִיאֵיךָ חָזוּ לְךָ שָׁא וְתַפֵּל וְלֹא־גָלוּ עַל־עֲוֹנֶיךָ לְהַשִּׁיב שְׁבִיתֶךָ שְׁבוּתֶךָ וַיִּחְזוּ לְךָ מִשְׁאוֹת שָׁא וּמִדּוּחִים". זו התמוטטות החזון כחלק מהחורבן ואיבוד הריבונות שמתקשר לחזון של ספר משלי וכמובן לחזון ישעיהו המנבא על כך. מקובל לבסס את הקשר בין פרשת השבוע והפטרות השבת על המילה "איכה": "איכה אשא לבדי טרחכם ומשאכם וריבכם" אומר משה בפרשה, כנגד "איכה הייתה לזונה קריה נאמנה" אומר ישעיהו בהפטרה, כאשר שניהם מתקשרים כמובן ל"איכה" של ירמיהו: "איכה ישבה בדד". ראה על קשר משולש זה בדברינו [הפורענות השלישית – חזון ישעיהו](#) כאן נראה להוסיף שגם "חזון" יכול להיות מוטיב מקשר. בראש ספר דברים נושא משה את חזונו לעם ישראל, חזון שלא התממש כדברי ספר משלי, הפך בעוונותינו לחזון ישעיהו ואבד ונעלם בחורבן כמתואר במגילת איכה. ועוד נשוב לפסוק זה באיכה: "גם נביאיה לא מצאו חזון מה" – על אילו נביאים מדובר? נביאי שקר או נביאי אמת?

⁴ הכוונה בביטוי רבנות שמקברת את בעליה ומקצרת ימיהם, לארבעה המלכים שבזמנם ניבא ישעיהו. הוא האריך בשנים והם נתמעטו שנותיהם וממילא גם תקופת מלכותם. ראה מדרש זה בלשון אחרת בילקוט שמעוני ישעיהו רמז שפה: "זה שאמר הכתוב: יראת ה' תוסיף ימים ושנות רשעים תקצורנה (משלי י כז). יראת ה' תוסיף ימים - זה ישעיה שחיה שנים הרבה, טליתו של ישעיה כמה מלכים קיפל. אמרו רבותינו: מאה ועשרים שנה חיה ישעיה כנגד ק"כ שנה של ארבע מלכים הללו: עוזיהו, יותם, אחז, יחזקיהו. למה? יראת ה' תוסיף ימים". אך הלשון: "קיפח ארבעה מלכים בחייו", וגם הלשון המליצית: "טליתו של ישעיה כמה מלכים קיפל" מרמזת שישעיהו לא רווה נחת מכך שמלך בא ומלך הולך, ימיהם מתקצרים וימיו מתארכים, ואף אחד לא שומע לנבואתו ותוכחותיו.

מלכים - מדוד, נביאים - דאמר רבי לוי: מסורת בידינו מאבותינו: אמוץ ואמציה אחים היו. וכתוב: "חזון ישעיהו בן אמוץ".⁵

מלכים ב פרק יט פסוקים טו-כ (ובמקבילה בישיעהו לד)

וַיִּתְפַּלֵּל חֲזַקְיָהוּ לִפְנֵי ה' וַיֹּאמֶר ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל יֹשֵׁב הַכְּרָבִים אֲתָהּ הוּא הָאֱלֹהִים לְבַדְּךָ לְכָל מַמְלְכוֹת הָאָרֶץ אַתָּה עֲשִׂיתָ אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ: הִטָּה ה' אֲזַנְךָ וַשְּׁמַע פֶּקַח ה' עֵינֶיךָ וַרְאֵה וַשְּׁמַע אֶת דְּבָרֵי סַנְחַרִּיב אֲשֶׁר שָׁלַח לְחַרֵּף אֱלֹהִים חַי: ... וְעַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ הוֹשִׁיעֵנו נָא מִיָּדוֹ וְיִדְעוּ כָּל־מַמְלְכוֹת הָאָרֶץ כִּי אַתָּה ה' אֱלֹהִים לְבַדְּךָ: ס וַיִּשְׁלַח יִשְׁעִיָהוּ בֶן־אֲמוּץ אֶל־חֲזַקְיָהוּ לֵאמֹר כֹּה־אָמַר ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הִתְפַּלַּלְתָּ אֵלַי אֶל־סַנְחַרְבַּ מֶלֶךְ־אַשּׁוּר שְׁמַעְתָּי: ⁶

ילקוט שמעוני ישעיהו רמז שפה⁷

"חזון ישעיהו" - בעשרה לשונות דיברה הנבואה: אמירה, הגדה, חידה, משל, מליצה, נבואה, משא, הטפה, וחזון. ואין את מוצא קשה מכולן אלא חזון, שכן אמר ישעיה: "חזות קשה הוגד לי" (ישעיהו כא ב).⁸ וכשנגלה הקב"ה על אברהם, בחזון נגלה עליו. היה (אברהם) מתירא שנגלה עליו בדבר קשה, שנאמר: "אחר הדברים האלה ה'יה דבר'ה' אֶל־אַבְרָם בַּמַּחֲזָה לֵאמֹר אֶל־תִּירָא אַבְרָם אֲנִי מְגֹן לְךָ שְׂכָרְךָ הַרְבֵּה מְאֹד" (בראשית טו א).⁹ אמר לו הקב"ה: מתירא אתה שנראית לך בחזון? חייך שאיני מראה לבניך אלא בחזון היאך אני פורע משונאיהם, שכך ראה דניאל, שנאמר: "חֲזָה הַיּוֹת בְּחֲזוֹי לִילְיָא וְאָרוֹ עֵס־עֲנִי שְׁמֵיָא כְּבַר אֲנִישׁ אַתָּה הָוָה וְעַד־עֲתִיק יוֹמֵיָא מְטָה וְקַדְמוּהִי הַקְּרִבּוּהִי" (דניאל ז יג) - אל תתיירא שנגלית לך בחזון, "אל תירא אברים".¹⁰

איכה רבה (בובר) פרשה ב סימן ט

"גם נביאיה לא מצאו חזון מהי". "נביאיה" - אלו נביאי השקר. "גם נביאיה" - אלו נביאי אמת. אלו ואלו לא מצאו חזון מהי.¹¹

⁵ בית שבט יהודה ששורשיו במפגש יהודה ותמר (בראשית פרק לח) זכה למלוכה - דוד וצאצאיו; וזכה לנבואה - ישעיהו שבסדר ספרי הנביאים (לאחר המלכים) הוא הראשון. (גם בסדר הדורות עפ"י חז"ל הוא אחד מארבעה נביאים שנתנבאו באותו הפרק: הושע וישעיה, עמוס ומיכה, מסכת בבא בתרא דף יד עמוד ב). שים לב לקרבת המשפחה שדרשת ר' לוי יוצרת כאן. אמוץ, אביו של ישעיהו, שעפ"י מסורת חז"ל היה גם הוא נביא (ישעיהו הוא נביא בן נביא, ויקרא רבה ו, מגילה טו ע"א), היה אחיו של אמציה שהיה אביו של עוזיה, המלך הראשון עליו נתנבא ישעיהו. ישעיהו בא מבית מלכי דוד. הוא אחיינו של המלך אמציה ובן דודו של עוזיה המלך הראשון עליו הוא מתנבא. והוא מלווה ארבעה מלכים ממשפחתו שימיהם מתקצרים זה אחר זה!

⁶ המלך האחרון בתקופתו ניבא ישעיהו היה חזקיהו הצדיק. למלך זה נעשתה תשועה גדולה מממלכת אשור, עד שאמרו עליו חז"ל: "ביקש הקב"ה לעשות חזקיהו משיח" (סנהדרין צד ע"א, אלא שחזקיהו לא אמר שירה. והארץ ושרו של עולם ביקשו לומר שירה במקומו ושייעשה המשיח). פרק אחרי זה, בישיעהו לח ובמלכים ב פרק כ, מתואר המפגש בין חזקיהו וישעיהו בעת חוליו של חזקיהו (עליו הוא כן אומר שירה: "חי חי הוא יודך כמוני היום אב לבנים יודיע אֶל־אַמְתְּךָ: ה' להושיעני ונגנתי נגן כלימי חיינו על־בית ה'"). ראה מפגש זה שהגמרא מכתירה בכותרת "פשרה בין שני צדיקים", במסכת ברכות דף י עמוד א - סיפור הראוי לדף בפני עצמו. כאן רק נציין שכל אלה הם מאורעות בכהונת המלך האחרון שבתקופת נבואתו של ישעיהו. האם לא שינו כל אלה את חזון ישעיהו הקשה? נראה שצדקתו של חזקיהו וגם תוספת 15 השנים שזכה להם, לא עמדו כנגד רשעותם של המלכים שעמדו לפניו (אחז) ואחריו (מנשה ואמון). לא נראה שככה ביקש ישעיהו לסיים את מאה ועשרים שנות חייו.

⁷ מקור מדרש מרכזי על "חזון ישעיהו" הוא ילקוט שמעוני בתחילת הספר. מקבילה ואולי מקור למדרש זה, היא אגדת בראשית (בובר) פרק יד. נביא מספר קטעים ממדרש זו ונשתדל לשלב נוסח מוגה משני מקורות אלה.

⁸ אמנם בנבואה על נפילת בבל ולא על ישראל. ראה שם.

⁹ הרי שאברהם התיירא והיה צריך להרגיעו ולהבטיחו על שכרו. ראה פרשני המקרא ובראשית רבה שם בכיוון אחר לגמרי שפחדו של אברהם על שכרו היה קשור לניצחוננו על ארבעת המלכים.

¹⁰ חזון ומחזה הם סוג של נבואה קשה, אבל חזון הוא גם ציפייה לעתיד - מבט של תקווה ותכלית קדימה. ובדיעבד גם המחזה הקשה שנגלה לאברהם בברית בין הבתרים וממנו התיירא. מדרש זה "בורח" מתקופתו הישירה של ישעיהו, שאולי בסופה, בימי חזקיהו, לא הייתה כה קשה והייתה תקווה גדולה למלכות יהודה שתינצל ולא יהיה גורלה כגורל מלכות ישראל שכבר חרבה. כמדורשים אחרים העוסקים בגאולה לעתיד לבוא, "בורח" המדרש לשני קצוות ההיסטוריה. מחד גיסא, אל תחילת ההיסטוריה של עם ישראל, אל האבות, אל אבי האומה אברהם (שם עדיין שמו אברים), שכבר הוא ראה את "החזות הקשה" (ראה המדרשים על אברהם שבייר לו המלכויות והגלויות, בראשית רבה פרשה מד); ומאידך גיסא אל הקץ העלום והחתום של דניאל, בסוף החזון בפרק ח: "וּמְרָאָה הָעֶרְבַּ וְהַבְּקָר אֲשֶׁר אָמַר אֲמַת הוּא וְאֵתָה סֵתֶם הַחֲזוֹן כִּי לִימֵי רַבִּים". חזון ישעיהו ושאר נביאי החורבן התקיים להוותנו. חזון דניאל והמחזה המלא של אברהם, סתומים וחתומים הם.

¹¹ אלא שעד שיעקץ החזון של דניאל, עליו נשברו קולמוסין רבים ופעם אחר פעם נכזבו חישוביו, אנו חיים בתקופה של אובדן חזון. גם של נביאי האמת! ראה בחריפות רבה עוד יותר זעקתו של מדרש תהלים (בובר) על מזמור עד שפסקו עצמם הם זעקה קשה: "אותותינו לא ראינו אין עוד נביא. אותו האות שאמרת: הנני מביא אותם מארץ צפון וקבצתים מירכתי ארץ במ עור ופסח הרה ויולדת יחדו וגו' (ירמיה לא ז), ואותו האות שכתוב בו: מה נאוו על ההרים רגלי מבשר וגו' אומר לציון מלך אלהיך (ישעיה נב ז). לא ראינו אין עוד נביא, שנאמר: ואבד כל חזון (יחזקאל יב כב). ולא אתנו יודע עד מה - וכן הוא אומר: כי רחק ממני מנחם (איכה א טז). אין לנו נביא שיועד כלום ששייב נפשנו, אלא הכל סתום לפנינו, שנאמר: סתום הדברים וחתום הספר (דניאל יב ד).

ילקוט שמעוני ישעיהו רמז שפה

חזון ישעיהו בן אמוץ. זה שאמר הכתוב: "וְדַבַּרְתִּי עַל הַנְּבִיאִים וְאֶלְכִי חֲזוֹן הַרְבִּיתִי וְכִי־ד הַנְּבִיאִים אֲדַמָּה" (הושע יב יא) - אמר הקב"ה: ודאי ודברתי על הנביאים, אלא - אנכי חזון הרביתי, שכולם אין נבואתו של זה דומה לזה. והיאך עמוס - רואה אותי "עומד", שנאמר: "ראיתי את ה' נצב על המזבח וגו'". מיכה - ראה אותי "יושב", שנאמר: "ראיתי את ה' יושב על כסאו וגו'". משה - ראה אותי "כגיבור", שנאמר: "ה' איש מלחמה". דניאל - ראה אותי "כזקן", שנאמר: "ושער ראשיה כעמר נקי". לכך נאמר: "וביד הנביאים אדמה".¹²

ואף ישעיה - כשנתנבא אמר תחילה התוכחות. למה היה דומה? לבעל הבית שהיה לו בן והכעיסו הן. עבר אביו וראה את הבלבר יושב, קרא אותו ואמר לו: לך כתוב שאני כופר בבני. והלך וכתב ולא היה שם עדים ולא חתם. אחר זמן הלך הבלבר ונפל לרגלי אביו וביקש הימנו וקבלו. ואח"כ עבר אביו אצל אותו הבלבר, ואמר לו הבלבר: מה לך הנחת אגרת שכתבת לכפור בבנך ואמרת לי הבא עדים וכתוב שאני כופר בבני?¹³ אמר לו: שמא אמרת לך כבעסי אכפור בן, חס לי, וכי יש לי אחר בעולם אלא הוא? אין אני כופר בבני. שמא מדמה אתה אותי.¹⁴ - כך, הכעיסו ישראל להקב"ה, וקרא לישעיה ואמר לו: כתוב שאני כופר בבני. התחיל כותב: "שמעו שמים והאזיני ארץ וגו'", למה כופר אני בהן? שהן הכעיסו אותי: "בנים גדלתי ורוממתי והם פשעו בי וגו' ידע שור קונוהו וגו'". אחר זמן בקשו ישראל מן הקב"ה וקבלו.¹⁵ אותו הפה שאמר: "והם פשעו בני", חזר ואמר: "מחיתי כעב פשעיד" (ישעיהו מד כב), וקבלו, שנאמר: "שובה אלי כי גאלתיך" (החצי השני של הפסוק שם). אמר לו ישעיה: ריבון כל העולמים, אין אתה חותם על מה שכתבת לכפור בבניך? אמר לו הקב"ה: איני כופר בבני. שמא דמית אותי, שנאמר: "וביד הנביאים אדמה".¹⁶

מדרש תהלים (בובר) מזמור קלה

"הללויה הללו את שם ה' וגו', מעלה נשיאים מקצה הארץ". ריש לקיש ור' יוחנן. רבי יוחנן אומר: אין עננים אלא למעלה, שנאמר: "וארו עם ענני שמיא" (דניאל ז יג). ריש לקיש אמר: אין עננים אלא מלמטן, שנאמר: "מעלה נשיאים מקצה הארץ".¹⁷ על דעתיה דרבי יוחנן: לאחד שכבד את חברו בחבית של יין וקנקנה עמה. ודעתיה דריש לקיש: לאחד שאמר לחברו הלויני סאה של חטין, וא"ל: הביא קופתך. כך אמר הקב"ה לארץ: אייתי עננך וקבלי מטר.¹⁸

ואם אין אתה עושה בשבילנו, עשה למען שמך הגדול שמתחרף ומנאץ בעולם, שנאמר: עד מתי אלהים יחרף צר ינאץ אויב שמך לנצח". אז מה יהיה? מהיכן יבוא החזון החדש? להיכן הולכים מבירא עמיקתא זו?

¹² נושא דימוי הקב"ה ע"י הנביאים, 'כח המדמה' בלשון ספרות המחשבה (מורה נבוכים בחלק א על האנשת האל ובחלקים ב, ג על כח הנבואה), הוא נושא נכבד שלא כאן לנו לדון בו. ראה השבח שנותנים חז"ל לכח זה במאמרם: "גדול כוחם של נביאים שמדמים את הצורה ליוצרה ואת הנטיעה לנוטעה", משפט שנאמר בשבח בראשית רבה כז א ובקהלת רבה ב ב, אבל גם בביקורת בדברים רבה א ג. ולא הבאנו כאן קטע זה של המדרש, אלא על מנת לחברו עם הקטע הבא.

¹³ המלך אמר לבלבר בתחילה כשכעס שילך להביא עדים ולחתום, אבל הסתלק משם ואגרת הכפירה בן נשארה ללא עדים וללא חתימה. מה זה אומר בנמשל, על תוכחות הנביאים? שהם היו כאגרת לא חתומה?

¹⁴ אולי אתה מחליף אותי במישהו אחר.

¹⁵ ויש לומר שבקשו ישירות ולא דרך הנביאים שהרי אבד חזון גם מנביאי האמת. ראה הפסוקים בתורה: "וּבְקִשְׁתֶּם מִשֶׁם אֲתֵיהּ אֱלֹהֵיךָ וּמִצֵּאתָ כִּי תִדְרָשׁוּ בְּכָל־לְבָבְךָ וּבְכָל־נַפְשְׁךָ" (דברים ד כט). וכן כל פסוקי התשובה בפרשת נצבים, דברים פרק ל. אין שם נביאים. בנושא זה, המשולש: משובה-תשובה-שיבה (לארץ) הקדשנו את הדף **מתשובה לשיבה** בפרשת נצבים.

¹⁶ הצעה ראשונה היא להבחין בין דברי הנביאים כשהם כועסים על ישראל ובין דבריהם כשהם מנחמים. ומי לנו מנחם גדול יותר מישיעיהו! אולי לא בכדי נקבע ישעיהו כפורענות הסמוכה לתשעה באב. הפה שהוכיח הוא גם זה שמיד בשבת הקרובה יבוא וינחם ויפתח את שבע דחמתא. נבואות התוכחה, ובכללן "חזון ישעיהו" אותו הוא דורש, הם כאגרת לא חתומה וללא עדים. נבואות הנחמה, יש להשלים את המדרש, הם כאגרת חתומה ונאמנה. וכמו שישעיהו עצמו אומר בפרק נ פסוק א: "כֹּה אָמַר ה' אֵלֵינוּ סֵפֶר כְּרִיתוֹת אֲמַרְךָ אֲשֶׁר שִׁלַּחְתִּיהָ אוֹ מִי מְנוֹשֵׁי אֲשֶׁר־מִכְרַתִּי אֲתֶכֶם לוֹ הֵן בְּעוֹנֹתֵיכֶם נִמְכַרְתֶּם וּבְפִשְׁעֵיכֶם שִׁלַּחְתֶּם אֲמַרְכֶּם". ועדיין מדרש זה צריך עיון גדול. ניחא שהוא רוצה להבחין בין נבואות הזעם שאינן חתומות ובין נבואות הנחמה החתומות (איפה חתימתן?), אבל למה לפגוע בכבודם של הנביאים? למה לומר שנבואות החורבן הוא "דימוי"? הלוא בשליחות הקב"ה עשו זאת וספגו עלבונות ועלבונות מעת ישראל! ואיפה נבואות הנחמה החתומות כפי שזעקו המדרשים שהבאנו לעיל? גם הם מפי הנביאים נמסרו! נחמה פורתא ניתן למצוא בכך שבסופו של דבר הכל מפי הנביאים והדרשן לא יכול לעקוף אותם. כשהוא אומר במדרש: "אותו הפה שאמר: והם פשעו בי, חזר ואמר: מחיתי כעב פשעיד" - הפה הזה הוא של ישעיהו!

¹⁷ ראה בראשית רבה יג ט: "כי צד הייתה הארץ שותה? ר' יהודה אומר: כנילוס הזה שמשקה וחוזר ומשקה ... וכך היתה הארץ שותה מתחילה, שכתוב: ואיד יעלה מן הארץ והשקה את כל פני האדמה. וחזר בו הקב"ה שלא תהא הארץ שותה אלא מלמעלה". היינו, ע"י גשם שבא מלמעלה ולא מלמטה. ראה דברינו **ארץ למטר השמים תשתה מים** בפרשת עקב, שם גם הבאנו את מחלוקת התנאים ר' יהושע ור' אליעזר אם מי הגשמים באים ממימי האוקינוס או "מן העליונים".

¹⁸ באים אמוראי ארץ ישראל: ר' יוחנן וריש לקיש וממשיכים את מחלוקת התנאים בנקודה ממוקדת יותר: בפעולת הגשם וירידתו לארץ. האם השמים משקים את הארץ (בזמנם וכרצונם) והפעולה היא מלמעלה למטה, או שהארץ מבקשת את הגשם והשמים

חמישה שמות יש לו: עב ענן איד נשיא חזיו. ¹⁹ עב - שהוא מעבב את פני הרקיע. איד - שהוא שובר בעלי שערים. ²⁰ ענן - שהוא עושה את הבריות ענוים אלו על אלו. נשיאים - שהוא עושה הבריות נשיאים אלו על אלו. חזיו - שהוא עושה חזיונות ברקיע ומשרה רוח הקדש על הבריות, כמו שאתה אומר: "חזון ישעיהו". ²¹

ילקוט שמעוני ישעיהו רמז שפה

דבר אחר: "חזון ישעיהו". שני נביאים נתנבאו בלשון זה: ישעיה ועובדיה. ישעיה גדול שבנביאים, ועובדיה קטן שבנביאים. ²² ... כל נביא שאינו מזכיר אבותיו, מזכיר מקומו ... עמוס הזכיר מקומו: "דברי עמוס אשר היה בנוקדים מתקוע". ... עדו בן זכריה - נביא בן נביא, צפניה - נביא בן נביא. עובדיה לא הזכיר לא אביו ולא מקומו אלא סתם "חזון עובדיהו", שהיה גר שהיה ירוד שבנביאים. ²³ אבל, ישעיה "חזון ישעיהו בן אמוץ", "חזון עובדיהו" - שניהם שוין כאחד. ²⁴ והיאך? עובדיה לא נתנבא אלא בפני זקנים גדולים, שנאמר: "חזון עובדיהו כה אמר ה' - הרי מפי הקב"ה. מפי סנהדרין מנין? שנאמר: "שמועה שמענו". אף ישעיה נתנבא מפי סנהדרין, שנאמר: "ואשמע את קול ה' אומר את מי אשלח" - מפי הקב"ה, "ומי ילך לנו" - מפי סנהדרין. שאע"פ שהיו מתנבאים מפי הקב"ה, אילו היתה סנהדרין זזה הימנו, לא היה לו רשות להתנבאות ... ולכך נתנבאו שניהם בחזון, ש"חזון" - בגימטריא שבעים ואחד, שנתנבאו שניהם בשבעים ואחד סנהדרין. ²⁵

מלבי"ם משלי פרק כט יח

"באין חזון יפרע עם ושומר תורה אשרהו". כשסיים חותם הנביאים את נבואתו, אמר: "הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא וכו' זכרו תורת משה עבדי", כי כל עוד שהיתה הנבואה בישראל היו הנביאים באים במלאכות ה' להישיר את העם. אולם בעת שנסתם חזון, צריכים הם לזכור את התורה, וזהו שכתוב: "באין חזון יפרע עם", ואז: "ושומר תורה אשרהו", ישיג האושר ע"י שמירת התורה, שתעמוד במקום החזון והנבואה. ²⁶

שכל טוב (בובר) שמות פרשת יתרו פרק יח סימן כא

נענים היינו הפעולה מתילה מלמטה. ר' יוחנן שאומר: מלמעלה, מדמה את ספיגת העננים את הלחות ואת ירידת הגשם, לאדם שמכבד את חברו בקנקן של יין, שמביא איתו לא רק את החבית (מכלול הלחות שבאויר ופוטנציאל הגשמים), אלא גם את הקנקן בו שואבים מהחבית ושותים ממנו - הענן הוא הקנקן ונוצר מלמעלה. ריש לקיש שאומר: מלמטה, מדמה את התהוות העננים, לאדם שבא לבקש חייטים מחבירו וזה אומר לו: בסדר, רק הבא איתך את קופתך - הענן הוא הכלי שבא מלמטה ומבקש להתמלא. מה כל זה שייך לנושא שלנו. התשובה בהמשך הדרשה.

¹⁹ השם חזיו לענן הוא עפ"י הפסוק באיוב כח כו: "בַּעֲשֶׂתוֹ לְמִטְרַת חֶק וְדֶרֶךְ לְחִזְיוֹ קְלוֹת".

²⁰ בעלי שערים הם סוחרי התבואה שמפקיעים מחירים בשנות בצורת וכשירוד גשם יורדים גם המחירים. ראה מסכת תענית כג ע"ב הסיפור על רבי יונה אבוב דרבי מני.

²¹ פיסקה זו של המדרש רואה בעננים, שנלווה להם הברק ומכאן השם "חזיו", דימוי להשריית רוח הקודש על הנביאים. זאת, עפ"י הדימוי הלשוני: חזיו, חיזיון, חזון. וראש לכולם הוא: "חזון ישעיהו" בראש ספרי הנביאים (לאחר מלכים). אנחנו מבקשים לחבר את שתי פיסקות המדרש ולהציע שמחלוקת ר' יוחנן וריש לקיש, אינה רק לגבי היווצרות ענני הגשם - מחלוקת בדרכי הטבע, כי אם שתי גישות לתהליך החזון הנבואי: האם החזון בא מלמעלה, בעל החבית הוא שנותן גם את הקנקן, או שמא הוא בא מלמטה, בעל החזון צריך לבוא וקופתו בידו. ודווקא משיטת ריש לקיש אנחנו מבקשים למצוא מזור נוסף ל"חזון ישעיהו".

²² אולי בגלל שספר עובדיה מכיל רק פרק אחד מול שישים ושישה פרקים של ישעיהו. אבל יש עוד סיבה כפי שהוא מסביר.

²³ משום שעובדיה לא נזכר מקומו, היינו מוצאו, ולא שם אביו, היינו ייחוסו ומשפחתו. פגימה זו בעובדיה, שעפ"י מסורת חז"ל היה אותו עובדיה שבימי אליהו שסיכן עצמו והחביא חמישים חמישים איש במערה ופרנסם ממונו עד שנצרך ללוות כסף מיורם בן אחאב (שמות רבה לא ד), איננה ברורה. אולי היא לצורך המשך המדרש. ועכ"פ, ראה דברינו [הפטרות השבת - חזון עובדיה](#) בפרשת וישלח. אולי נבואתו של עובדיה על עשו ואדום קשורה גם בהיותו גר.

²⁴ כשזה מגיע לחזון, שני החזונות שווים, בין רב ובין מעט, בין מי שייחוסו למלכי בית דוד ומי שהוא גר חסר ייחוס.

²⁵ כאן יש לנו הפתעה. חזון הנביאים הוא מפי הקב"ה כמובן, אבל נדרשת לו גם הסכמת ורשות הסנהדרין! העימות בין חכמה ונבואה, ירידתה ההדרגתית של הנבואה לטובת החכמה, הוא נושא מוכר שדנו בו רבים וטובים. ראה כמקור מרכזי לך, דברי הגמרא במסכת בבא בתרא דף יב עמוד א: "מיום שחרב בית המקדש, ניטלה נבואה מן הנביאים וניתנה לחכמים. אטו חכם לאו נביא הוא? הכי קאמר: אף על פי שניטלה מן הנביאים, מן החכמים לא ניטלה. אמר אממר: וחכם עדיף מנביא, שנאמר: ונביא לבב חכמה, מי נתלה במי? הוי אומר: קטן נתלה בגדול". אבל שהנביא, כל עוד הייתה נבואה בישראל, יכול להינבא רק "מפי סנהדרין" (בנוסף על "מפי הקב"ה")! זה חידושי! מפתיע ככל שיישמע, עדיין נראה שמדרש זה הוא חלק מהתהליך של המעבר ההדרגתי מהנבואה לחכמה ולתורה ומזכיר מעבר הדרגתי דומה מהכהונה לחכמה ולחכמים.

²⁶ אכן יאמר פירוש מלבי"ם, זה הכיוון ובמקום שבו פסקו החזון והנבואה, שמירת התורה והחכמה הן שעומדות בפרץ למנוע "יפרע עם". ראה דברינו [זכרו תורת משה](#) בשבת הגדול.

"ואתה תחזה מכל העם". מדהוה ליה למימר "תראה" ואמר "תחזה", שמע מינה לשון נבואה, ודומה לו חזון ישעיהו בן אמוץ אשר חזה (ישעיהו א א), חזות קשה הוגד לי (שם כא ב), וכל כדומה.²⁷

שבת שלום
ונזכה לראות בנחמת ציון ובנין ירושלים
מחלקי המים

²⁷ אכן, יאמר גם מדרש שכל טוב, כמה ונבואה, סנהדרין ונביא. . אבל הוא הולך בכיוון אחר, אולי אפילו הפוך, ולמחזיר אותנו להיווצרותה הראשונה של הסנהדרין ומערכת השיפוט בישראל עפ"י חזון, לעצת יתרו למשה: "ואתה תחזה מכל העם אנשי חיל, יראי אלהים, אנשי אמת וכו' ". "תחזה" הוא מלשון חזון, שהוא נבואה. הנביא יפעל עפ"י הסנהדרין, אבל מינוי אדם לסנהדרין הוא לא רק עפ"י יכולותיו ואישיותו, כנדרש מחבר בבית דין נכבד זה, אלא גם בשאר רוח שיש בו. בכך שיש לו התכונות המאפשרות לו להיות נביא. החזון לא נעלם ולא אבד, הוא נמצא, רצוי שיימצא, ב"תחזה" של מינוי דיינים ראויים והגונים. שנזכה ל"אתה תחזה" במינוי דיינים ושופטים ומנהיגים ראויים, ולחזון בו לא יפרע עם ולתחזינה עינינו בשובך לציון ברחמים.